

Hoofdpijnen Programma Natuur

Inleiding

Met dit Programma Natuur willen Rijk en provincies samen de natuur de komende jaren verder versterken en verbeteren. De instandhoudingsdoelen uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn worden namelijk nog altijd niet gehaald. Maar net zo belangrijk is, dat de natuur de basis vormt voor ons bestaan: gezonde bodem, schoon water, schone lucht. Bovendien laat de coronacrisis zien dat natuur ook essentieel is voor ons welbevinden.

Extra inzet is nodig, niet alleen vanwege de overbelasting van natuur met stikstof, maar ook om de effecten van klimaatverandering en verdroging het hoofd te bieden. Daarbij gaan we uit van een leefbaar en vitaal platteland, een mooi landschap en vergroening van de bebouwde omgeving.

Het Programma Natuur wordt uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma voor de periode 2021-2030, dat aanvullend is op het Natuurpact (2013). Daarnaast werken we gezamenlijk aan een agenda 'natuurinclusief' waarin voor de langere termijn de ambities en kansen voor een natuurinclusieve samenleving in beeld worden gebracht, met versterkte aandacht voor de natuur in onze nabije omgeving en niet alleen in natuurgebieden. De afspraken over het programma natuur maken onderdeel uit van een aanvulling van het Natuurpact eind 2020.

Ambities

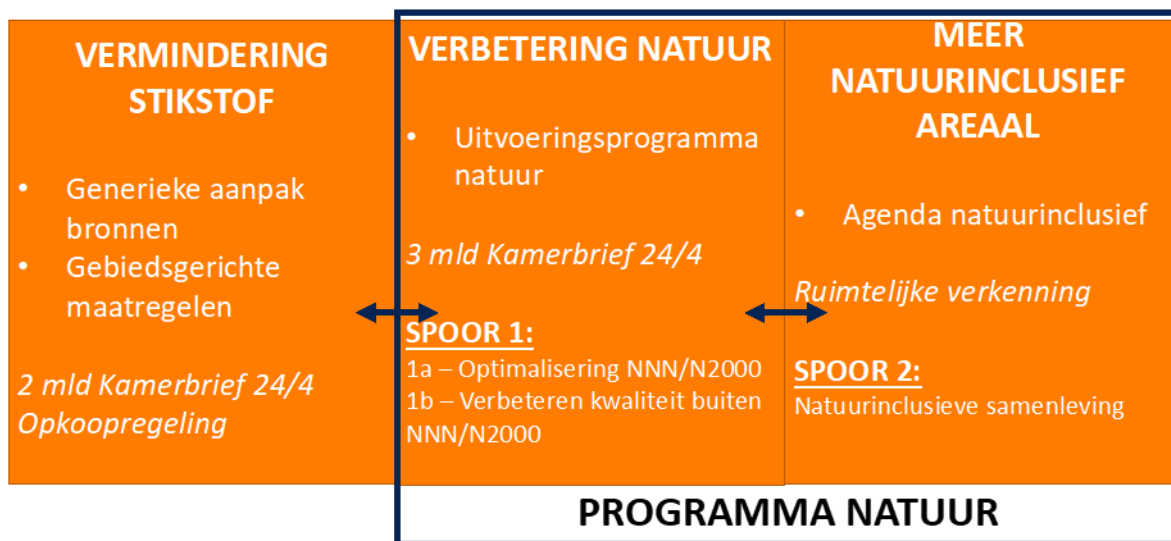
Robuuste, veerkrachtige natuur die tegen een stootje kan, dat is het streven. Dat verdelen we in de volgende ambities:

- We streven naar het realiseren van condities voor een gunstige staat van instandhouding (Svl) van alle soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). We streven hiermee, in samenhang met de andere maatregelen in de structurele aanpak, aan de eisen te voldoen die de VHR stelt (artikel 6 lid 1 en 2). Voor 2030 verwachten we dat we met de te nemen maatregelen naar 70% doelrealisatie¹ komen met specifiek aandacht voor stikstofgevoelige natuur.
- We willen een goede basiskwaliteit van de natuur, binnen én buiten natuurgebieden en bevorderen de transitie naar een natuurinclusieve samenleving voor geheel biodiversiteitsherstel.

Dat zijn pittige ambities, die we niet overal tegelijk kunnen realiseren. Daarom focussen we de komende 10 jaar vooral op de stikstofgevoelige VHR-gebieden en soorten. Voor deze gebieden zorgen we ervoor dat de condities op orde zijn. Daarvoor werken we aan verbetering van het hele ecologische systeem, door niet alleen de inrichting in deze gebieden op orde te brengen, maar door ook de hydrologische en ruimtelijke condities te versterken, zowel binnen als buiten de gebieden. Dat kan dus ook buiten Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland (NNN) zijn. Cruciaal voor het herstel van natuur is de aanpak van stikstofemissie bij de bron en het nemen van hydrologische maatregelen. Daarmee is er grote samenhang tussen de aanpak stikstof, maatschappelijke opgaven als de klimaatopgave (zowel klimaatmitigatie als -adaptatie), de landbouwtransitie en het Programma Natuur.

¹ Dit wil zeggen dat voor 70% van de beschermde habitats en soorten de condities voor een gunstige staat van instandhouding geboden zijn. De 70% is de 'ondergrens' volgens de quick scan van het PBL. PBL geeft hierbij aan dat met gebiedsgerichte, samenhangende keuzes een hoger doelbereik gerealiseerd kan worden.

DOEL: VOLLEDIG VHR-DOELBEREIK

Voor de periode 2021-2030 stelt het Rijk ten behoeve van het programma Natuur een substantieel bedrag beschikbaar, in aanvulling op de huidige middelen en inzet in het Natuurpact. Dit loopt op tot 300 miljoen per jaar tot 2030. Per gebied zullen we bekijken welke maatregelen daar het meest effectief zijn. Het huidige beheer van schade beperken door natuurherstelmaatregelen als plaggen en chopperen is eindig. Er zal meer inzet gepleegd moeten worden op een mix van maatregelen als natuuruitbreiding, verbinden van natuur, inrichting en verbetering van de hydrologie. Dit leidt tot een verbetering van gehele natuurlijke systeem van het gebied, en daarmee tot robuustere natuur die tegen een stootje kan.

Het programma maakt onderdeel uit van de structurele aanpak van stikstofproblematiek die moet leiden tot een volledig VHR-doelbereik. Een samenhangende aanpak van vermindering van stikstof die neerslaat in natuurgebieden, natuurherstel en uitbreiding natuurinclusief areaal is noodzakelijk om deze opgave te kunnen realiseren.

Twee sporen

Onze ambitie rollen we uit langs twee sporen, een voor de komende 10 jaar en de tweede voor de langere termijn.

- **Spoor 1** (2021-2030) focust zich vooral op de natuur in en rond beschermde natuurgebieden, met de extra middelen die tot 2030 beschikbaar zijn. Voor dit spoor werken wij een 'Uitvoeringsprogramma natuur (2021-2030)' uit. Het bestaat uit twee deelprogramma's, waarvan de uitvoering gebiedsgericht plaatsvindt:
 - Deelprogramma 1: Optimaliseren NNN / Natura 2000
 - Deelprogramma 2: Verbeteren kwaliteit buiten NNN / Natura 2000 ten behoeve van NNN/Natura 2000
- **Spoor 2** (2021-2050) richt zich op de basiskwaliteit natuur in ruimere zin, in een natuurinclusieve samenleving. Dit spoor beoogt de samenhang en integratie te vinden met andere inspanningen die leiden tot een meer natuurinclusieve samenleving. Vanuit dit programma benoemen we de kansen en geven we kaders mee aan deze andere sporen. Dit doen wij in de vorm van een 'Agenda natuurinclusief (2021 – 2050)'.

Spoor 1, deelprogramma 1: Optimaliseren NNN/Natura 2000

Deelprogramma 1 zet in op verbetering van de kwaliteit van Natura2000- en NNN gebieden. Dit doen wij met versneld natuurherstel door intensiever beheer, versterkte inrichting en verbeterde kwaliteit. Ook zijn er extra middelen voor de versnelde inrichting van 80.000 hectare extra natuur.

Maatregelen in deelprogramma 1 zijn:

- versnellen natuurherstel: met herstelmaatregelen tijd winnen voor structureel natuurherstel
- versnellen verwerving, optimaliseren inrichting: onderzoeken en uitwerken mogelijkheden en instrumenten voor versnelling verwerving en inrichting van (sleutel)hectares
- verbeteren kwaliteit bestaande natuurgebieden: soms noodzaak tijdelijk intensief herstelbeheer
- versterken beheer: inzetten van extra middelen
- verbeteren hydrologie: i.s.m. waterschappen
- ontsnipperen en verbinden: inventariseren noodzaak extra verbindingen
- compensatie van bomenkap als gevolg van natuurverbetering

Spoor 1, deelprogramma 2: Verbeteren kwaliteit buiten NNN / Natura 2000 (tbv NNN/Natura2000)

Deelprogramma 2 van spoor 1 moet de omgeving rond natuurgebieden natuurinclusiever en klimaatadaptiever maken, om zo de druk binnen natuurgebieden te verlagen en de natuurkwaliteit te verhogen. Daarin past ook de invulling van de bossenstrategie. Maatregelen in deelprogramma 2 zijn:

- aanpakken overgangszones: versterken natuurgebied door systeemverbetering in de omgeving via integrale gebiedsaanpak, met daarin een mix van functies, zoals natuurinclusief boeren, realisatie klimaatbossen, maatregelen ter voorkoming van bodemdaling. Hierbinnen zetten we in op:
- verbeteren hydrologie: vaak essentieel voor verhogen natuurkwaliteit binnen NNN/N2000
- verweven landbouw en natuur: door aanpassen bemesting, agrarisch natuurbeheer, extensivering en nieuwe verdienmodellen
- klimaatadaptatieve natuur: natuur houdt water vast, vermindert hittestress, kan bijdragen aan de klimaateffecten als droogte door waterbuffering
- uitvoeren Bossenstrategie: levert bijdrage middels compensatie bosvorming als onderdeel van Natura2000 herstelmaatregelen, bosuitbreiding en bosvitalisering binnen het NNN, en versterking landschappelijke elementen.
- onderzoek naar de rol en positie van het realiseren van basiskwaliteit natuur voor bedreigde soorten en het realiseren van VHR doelbereik.

Spoor 2: Verhogen basiskwaliteit, naar een natuurinclusieve samenleving

Een goede basiskwaliteit natuur gaat ervan uit dat als de condities voor algemene (nog niet bedreigde) soorten verbeteren, er daarmee ook positief resultaat behaald wordt voor bedreigde soorten. Dit spoor gaat verder dan natuurinclusieve landbouw rondom natuurgebieden: een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting bij verstedelijking, infrastructuur, industrie en de energietransitie, dus in de gehele samenleving. Onderwerpen die het programma natuur te boven gaan maar waar het programma wel aan bij kan dragen. En maatregelen die nodig zijn om de doelstellingen te realiseren, daarom is dit spoor niet vrijblijvend.

Uitgangspunt is een vitaal platteland en een vergroende bebouwde omgeving, waarin biodiversiteit als vanzelf verweven is. De natuur die zo ontstaat, wordt geen Natura 2000, maar 'lichtgroene natuur', zonder daarbij aan belangrijkheid in te boeten. Want het behalen van de natuurdoelen uit

de Vogel- en Habitatrichtlijn is nooit alleen afhankelijk geweest van de Natura 2000-gebieden. Ook de andere natuur in ons land is essentieel voor het behalen van die doelen en voor biodiversiteitsherstel. Er is een integraal ontwerp nodig waarbij een brede benadering van natuur wordt gehanteerd. Daarvoor stellen wij voor dit spoor een Agenda Natuurinclusief (2021-2050) op. Maatregelen vanuit het programma natuur in spoor 2 zijn:

- resultaten van de verkenning ruimtelijke ingrepen voor meer natuurinclusief areaal
- opstellen gebiedsvisies met ruimte voor de thema's (kringloop)landbouw, biodiversiteit, synergie en afstemming met energie, bodemdaling, klimaat en water, circulaire en natuurinclusieve landbouw
- gezamenlijk ontwikkelen nieuwe instrumenten. Hierbij kan worden gedacht aan een landinrichtingsinstrument als oplossing voor de spanning tussen doorpakken en vrijwillige medewerking
- ontwikkelen verdienmodellen natuur en landbouw

Monitoring en evaluatie

Een adequate monitoring is een randvoorwaarde voor een robuuste en effectieve aanpak. Daarom moet zowel de stikstofdepositie, als de staat van instandhouding van in ieder geval stikstofgevoelige habitats, gemonitord en gerapporteerd worden.

Het Programma Natuur kent al een zesjaarlijkse monitoringscyclus, die aansluit bij de monitoring van de Natura 2000-beheerplannen en de rapportageplicht vanuit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn (de eerstvolgende is in 2025). In aanvulling daarop is het voorstel om tweejaarlijks te rapporteren over de voortgang en uitvoering van natuurmaatregelen.

Ook stellen we een onderzoeksagenda voor. Zo willen we het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) versterken en een concept ontwikkelen om per gebied de Basiskwaliteit Natuur te definiëren, in samenwerking met het onderzoeksprogramma van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

Samenwerking Rijk en provincies

Het Programma Natuur is een gezamenlijk programma van Rijk en provincies, en een aanvulling op de bestaande afspraken in het Natuurpact (2013). Het Rijk blijft daarbij verantwoordelijk voor de kaders (doelen, termijnen, financiën, wetten). De provincies, in hun rol als gebiedsregisseurs, werken deze kaders uit naar strategieën en uitvoering. Zoveel mogelijk wordt de relatie gezocht met de gebiedsgerichte maatregelen die nodig zijn voor stikstof. Provincies en Rijk werken gezamenlijk voor eind 2020 een samenwerkingsconstructie uit.

Waterschappen, gemeenten, natuurbeheerders, particuliere beheerders, agrariërs en agrarische collectieven en andere maatschappelijke actoren zijn belangrijke partners bij de uitvoering van het beleid. Zij worden nauw betrokken bij de opstelling van het uitvoeringsprogramma en in het uitvoeringsprogramma wordt ook nader ingegaan op de rol van deze organisaties.

Financiering

In het Natuurpact was al een bedrag van circa € 415 miljoen per jaar afgesproken (85% vanuit Rijk, 15% vanuit provincies), voornamelijk voor Vogel- en Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water. Sommige provincies zetten op dit moment extra eigen middelen in. Ook is er eenmalig € 125 miljoen beschikbaar voor de op te richten Natuurbank, en € 125 miljoen voor een regeling voor natuurbehoud en -herstel.

Het Programma Natuur biedt een aanvullende financiële impuls die van 2021 tot 2030 binnen enkele jaren oploopt naar € 300 miljoen per jaar. Dit geld wordt ingezet voor spoor 1.

Uitvoering

Na de zomer van 2020 wordt er voor het Programma Natuur gewerkt aan een uitvoeringsprogramma voor spoor 1 en een agenda Natuurinclusief voor spoor 2. De inzet is om de uitvoering adaptief te laten zijn, een lerend proces dat onderweg aangepast kan worden. De aanpak van natuurherstel moet in de regio plaatsvinden. Daarom wordt zo veel mogelijk verbonden aan de gebiedsgerichte aanpak van stikstofmaatregelen.